

חינוך לחיים

פרשת כי תצא

אמרו על פרשת בן סורר ומורה שמעולם לא בא לידי מעשה ונכתבה רק ל"דרש וקבל שכר" ואכן הרבה יסודות בחינוך נלמדים כאן:

א. בשם הרבי מקלוצניבורג שאומר שאחד מהיסודות החינוכיים הבסיסיים הוא להשמיע לילד כל חייו מחמאות, חיזוקים תמיכה ופרגון על הטוב שהוא עושה. אומנם ידוע לכל שהילד אינו נוהג תמיד כראוי, אולם אם ההורה – המורה ישמיע בפניו כל הזמן ביקורת הילד יתאייש וכלל לא יתאמץ. וכדי לדרוש מהבן דבר אתה צריך לתת לו דוגמה אישית מעצמך. אל תדרוש ממנו מה שאתה לא דורש מעצמך. (כמו שכתבנו על הפס"ושננתם לבניך ודברת בם) תביעה חסרת פרופרציה מהילדים בדבר שאנו לא עומדים עלולה להביא לכך שהם יבעטו בכל הדרישות. לפי זה יש לקרוא כך את הפס' "כי יהיה לאיש בן". "סורר ומורה איננו". "שומע בקול אביו ובקול אימו". ואם בכל זאת "ויסרו אותו" (ולא יחמיאו..). אז התוצאה "ולא ישמע אליהם". כך צריך לגדול ילד מידיעה שהוא מעורר, שהוא טוב ואוהבים אותו – וכדי שידע זאת חייבים לבטא את זה במילים והנהגות

ב. בגמ' מובא שאם אחד ההורים – גידם, חיגר, אילם או חרש לא נקרא בן סורר כי לא מתקיים הפס' (ע"ש ההסבר) ומקשים מילא אם ההורה אילם ולא יכל להוכיח את בנו אז מובן. אבל מה חסר בהורה חירש?? הרי יכלו להוכיח את בנם והוא יכל לשמוע??? מחדש כאן ה"אמרי אמת" מגור שהתורה מלמדת כאן יסוד עצום- כאשר אין ההורה שומע, הוא איננו קשוב לבנו, לצרכיו, לקשייו ומצקותיו. וכו' אין להאשים את הבן על ההדרדרות שלו!!! על השמיעה בבית להיות דו- סטרית. ההורה משמיע דרך חיים ומוסר אך מחובתו לשמוע את תגובת הבן.

ג. מדוע כתוב פעמיים "בקול"? לומר שילד בבית צריך לשמוע גם את קול האב שבד"כ החלטי וקשוח וגם את קול האם שבד"כ רך. כלומר לעתים יש לדבר אליו באופן החלטי וחד משמעי ולפעמים דווקא הרכות היא זו שדרושה לו בית שיש תמיד רק סוג אחד- אינו מנוהל נכון.

ד. "איננו שומע בקול אביו ובקול אימו"- בעלי המוסר הסבירו שהתורה הקדושה באה ללמדנו מה הסיבה שהבן הסורר הגיע למצבו המביש: כי הוא לא שמע את "קול" אביו, הקול קול יעקב בלומדו תורה בביתו, הוא לא שמע את אביו מברך ברכת המזון בקול, בכונה ראויה וגם את אימו הוא לא שמע את קולה אומרת תהילים ומתחננת לאלוקים על בניה שיגדלו ויצמחו יראי אלוקים, הוא לא שמע מתפללת כמו שאישה יהודיה צריכה להתפלל ולכן הוא יצא לתרבות רעה. ללמדך כמה שווה דוגמא אישית של הורה

ה. הרבי מקוצק אומר כאן יסוד גדול בחינוך, "על שם סופו" הכוונה, סוף שם התואר שלו "בן סורר ומורה", שנידון על ה"מורה", שלא די שהוא סורר, אלא גם "מורה לאחרים" ללכת בדרכיו, וגדול המחטיאו יותר מההורגו, ולכן עונשו כל כך חמור, כי כל זמן שהוא עצמו "רקוב", אפשר עוד לחכות, אבל כשהוא מתחיל להיות "מורה לאחרים", אין זמן לחכות ועונשו צריך להגיע מיד ולאלתר.

ו. "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה"- בספר "מלוא העומר" מעיר, התורה קוראת לאביו של הבן סורר ומורה "איש", לשון חשיבות, וכמו שרש"י כותב במדבר י"ג "כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות", מדוע? כי טבע האדם לחפות על מעשה בנו, וגם כאשר בנו עושה מעשים רעים, הוא תמיד יראה בזה "קין אור", וכאן, אב שלא נוטה מדרך האמת, ורואה היכן עלולה להגיע ולהוביל התנהגותו הקלוקלת של בנו, ולא עוד, אלא עומד בניסיון הגדול למסור את בנו לבית דין כדי שידונוהו בדין סורר ומורה. אדם כזה ראוי לתואר "איש". כי הורה מלמדת אותנו התורה צריך לגייס את השכל לטובת בנו – לא את הרגש והחמלה. כי לאבא לעיתים צריך להיות לב של אבן!!!

ז. מכאן רואים את היסוד בחינוך של דוגמה אישית. שהרי למי נולד בן סורר, למי שנשא את אשת יפת תואר וכו' ואז שנאה וכו' זה אומר שהאבא הזה חי את חייו על בסיס רדוד של 'וחשקת בה' ואין לו רסן לתאוותיו. וממילא סופו שגם בנו יהיה כמותו. כי הבן הוא חקיין של האבא. ולכך אומר הרש"ר הירש – 'למען הילדים האלה יישמרו נא מלהבליט נא אכילה ושתייה כמשימה חשובה של הבית ובני הבית. רק במקום שניתנת הערה עליונה לערכי הרוח והמוסר – רק שם תיווצר האווירה שתגן על הצעירים מפני התבהמות חושנית...

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת כי תצא

מצוות בן סורר ומורה היא "פרשת חינוך" יסודית ביותר, עד כדי כך יסודית, שלמרות שדין "בן סורר ומורה" אינו מציאותי כלשון הגמ' בסנהדרין "בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות" – כתבה התורה את המצווה, כדי "לדרוש ולקבל שכר". כי השכר הגדול ביותר עבור הורה ומחנך הוא ידיעת החינוך. כל התיאוריות והמדעים שנכתבו בידי גדולי המחנכים מופיעים בכמה שורות ב"פרשת החינוך"

נתמקד הפעם בגילו של הבן סורר שבימינו זה מקביל לתלמיד בכיתה ח' או תחילת ישיבה. רבים נוטים לחשוב שבגרות הילד ועצם היותו לנער, משחררת את ההורים מכבלי חיובי החינוך השונים שמוטלים על כתפיהם, עד גיל זה משקיעים בחינוך ופתאום זהו! הילד גדול ושיסתדר לבד. אולם לא כך הוא, אדרבה!! גיל זה של הבר מצווה והתקופה שמיד לאחריה היא גורלית מאוד עבור הילד והתפתחותו. בימים אלו יקבע הילד את עתידו הרוחני והמעשי ובהשקעה החינוכית של ימים אלו טמון הצלחתו.

שהרי כל הורה שואף לראות את הבן שחינך בקטנותו שהוא גדל ונהיה בוגר באישיות ובהתנהגות, ההורה מעוניין לחוש את עצמאותו של הבן בכל תחומי החיים, שיודע כבר להסתדר לבד. ההורים משוכנעים שהם עד עכשיו חינכו והשקיעו בו רבות ובברכת "ברוך שפטרני מעונשו של זה" כביכול משתחררים מחובתם זה... והמעמד הזה מעניק איזו שהיא תחושה שהנה ירדה המעמסה מעל כתפיו, והנה מעכשיו יצעד ילדינו הבוגר בכוחות עצמו.

אותו דבר למחנכים בגיל כזה יש "הנחת עבודה" שיש לכבד את זכות הבחירה של התלמידים והאווירה בין התלמידים לצוות היא של כבוד ושותפות ולא היראכרית ובבסיס היחס אל התלמיד עומדת ההנחה כי הוא אוטונומי ובוגר, אז איזה זכות מוסרית יש לי להתערב בחייו... האין זו חדירה לפרטיות...???

ועל כך צועק האדמו"ר מפיסצנה הי"ד – "אנחנו דור הגדול מהם, דור המחנך אותם, אשר עלינו החוב למסור להם את קדושת ה' ותורתו ועבודתו. אין אנו יכולים לומר במנוחת הנפש "ידינו לא שפכו את הדם הזה" של נשמות ישראל לבאר השחת... עלינו להכיר את חלק אשמתנו בזה"

זו טעות כי הנער בתקופה זו חייב את הכוונת ההורים ועזרתם בדרכו. הוא חייב את המשענת שהם מעניקים לו. ההתמודדויות בגיל זה ובתקופה זו הן בשיאן!!! משברים ונסיונות הם מנת חלקו של כל נער בשלבים האלו של כניסתו לבגרות האישית וטעות איומה זו מובילה לאסון גדול בהתמודדות של הילד לבד עם הנסיונות ומצבים שהוא לא רגיל ומוכן אליהם אפילו שבהתנהגות ובדיבור הוא לעיתים משדר עצמאות ובגרות צריך לדעת שדווקא אז האוזן הקשבת והיד המדריכה אמורים להיות כרויים יותר מאי פעם.

וכך כותב הרש"ר הירש בפרשתנו "כאן נותנת התורה רמז גדול לכל המחנכים הדואגים לעתידם המוסרי של חניכיהם, בחודשים הראשונים שלאחר גיל הבר מצווה, רואה התורה את התקופה המכרעת של עתידו המוסרי של האדם, הרי בתקופה זו של התעוררות החושניות מתעורר כח הרע שבאדם, ואילו התורה מצפה דווקא בתקופה זו לניצחונם המכריע של הטוב... התורה מצפה שהבן שבגר והיה לעלם, ישמע בקול הוריו עם כניסתו לימי העלומים".

איך עושים זאת?? נראה את דרכם של אמני החינוך:

הרש"ר הירש כותב "בשנות העלומים הנזכרות, עליכם הורים להיות בעד בניכם אלה בתור "אוהבים וידידים"... ליבם יהיה ערום נגדכם תמיד ואת מצוקת לבבם ישפכו בחיקכם" – דהינו להפוך ל"חברים" של הילד בתקופה זו, כמובן תוך כדי שמירת גבולות ברורים כי הנער רוצה ושואף לידיד ואוהב ע"מ לדבר איתו - תשומת הלב אל הנער ואל מה שעובר עליו צריכה להיות מחודדת ודרוש עירנות מרבית של ההורים לאתר את נקודות התורפה של הנער ואז לדובב את הנער לדבר על כך, וכאשר הנער פתוח לדבר על קשייו ומצוקותיו יש להזהר שלא לגרום לו בהיסח הדעת לנצור את פיו בגלל הערה פוגענית אלא להקשיב ולתת לו את תשומת הלב כמו שהייתם רגילים להעניק לו עד היום.

לאדמו"ר מפיסצנה יש את דרכו והיא, קודם הוא יוצר הדדיות ביניהם (האב- המחנך והחניך) ע"י כך שהוא מציב את שניהם כשותפים במשימה הגדולה של העם היהודי – שמירה על מורשת ישראל לאורך הדורות ובשניהם תלויה ההצלחה ורק בשיתוף פעולה ובכבוד הדדי יוכלו לה. כך נוצר ברית שותפות בין ההורה- המחנך לבין חניכו, ואז ממשיך ואומר שצריך להפוך את הנער שהוא "עיקר המחנך" הוא מחזיק את המושכות של עצמו בידי, והוא המוביל את עצמו בדרך הראויה ע"פ הבנתו, אבל מוריו והוריו תמיד לצידו ומורים (במובן של מדרוך ומכוון) לו את דרכו ונותנים לו הכלים להבחין בין רע לטוב, והנער מעצמו כדי שלא יטעה ויחטא צריך להבין שחייב לשמוע את דרך ה' מפי רבותיו בבחינת "שאל אביך ויגדך". ומדגיש שאין הכוונה שנותנים לנער "חופש" אלא מטיל עליו "אחריות". והשיטה היא ע"י חיזוק הכוחות החיוביים שבו – להפריח את רוחו של החניך, כדבריו "גננים הן (המחנכים) בגן ה' לעובדה ולשומרה" הגן נמצא שם כדי לשמור על הצמחים ולעודד את פריחתם ולעזור לשתילים הרכים להפוך לעצים ולהוות דוגמא לאנשים שהצמיחו את עצמם להיות עצים פורחים בגן ה'.

בהן רואים את אמונו בכוחו של הנער - "ועתה תלמידים ותיקים לכו וכבשו את העולם לאביכם מלך הכבוד"

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com